

YASHIRIN IQTISODIYOT VA UNING MILLIY IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Turopova Nigora

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

nturopova@tersu.uz

Eshbo'riyev Ozodbek

Termiz davlat universiteti, buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi, 1-kurs talabasi

Annotatsiya

Yashirin iqtisodiyot, ya'ni rasmiy statistikada aks etmaydigan iqtisodiy faoliyatlar, milliy iqtisodiyotga turli jihatlardan ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada yashirin iqtisodiyotning shakllanish sabablari, uning ijtimoiy va iqtisodiy ta'siri, shuningdek, uning bartaraf etish usullari ko'rib chiqiladi. Yashirin iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlari va uning iqtisodiyotga salbiy ta'sirini tahlil qilish orqali, unga qarshi kurashishning samarali yo'llari ishlab chiqiladi. Tadqiqotda yashirin iqtisodiyotning global miqyosdagi va O'zbekistondagi o'rni o'rganilib, kelajakdagi rivojlanish istiqbollari belgilab beriladi.

Kalit so'zlar. Yashirin iqtisodiyot, rasmiy statistika, informal iqtisodiyot, iqtisodiy ta'sir, soliqlar, davlat byudjeti, iqtisodiy barqarorlik.

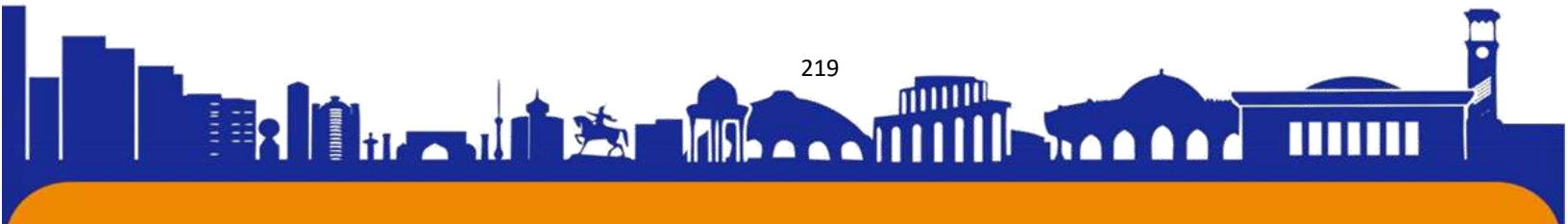
Abstract

The hidden economy, that is, economic activities that are not reflected in official statistics, affects the national economy in various ways. This article examines the reasons for the formation of the underground economy, its social and economic impact, as well as ways to eliminate it. By analyzing the specific characteristics of the underground economy and its negative impact on the economy, effective ways of combating it will be developed. The study examines the role of the underground economy on a global scale and in Uzbekistan, and determines future development prospects.

Keywords. Hidden economy, official statistics, informal economy, economic impact, taxes, state budget, economic stability.

KIRISH

Yashirin iqtisodiyot yoki informal iqtisodiyot — bu davlatning rasmiy statistikalarida aks etmaydigan va soliq to'lovchi tizimdan chetda qolgan iqtisodiy faoliyatlar majmuasidir. U har xil sohalarda, jumladan, ishlab chiqarish, savdo, xizmatlar, qishloq xo'jaligi va boshqa sohalarda uchraydi. Yashirin iqtisodiyotning o'sishi

davlatning iqtisodiy siyosatiga, soliq tizimiga va ijtimoiy himoya tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Bugungi kunda yashirin iqtisodiyot ko'plab mamlakatlar uchun muammo bo'lib, u iqtisodiy barqarorlikka tahdid solmoqda. Xususan, rivojlanayotgan mamlakatlarda, shu jumladan O'zbekistonda, bu fenomen keng tarqalgan. Yashirin iqtisodiyotning o'sishi davlatning iqtisodiy siyosati va jamiyatdagi barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, yashirin iqtisodiyotga qarshi samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish zarurati kundun-kunga ortib bormoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Yashirin iqtisodiyotning nazariy asoslarini o'rganish bo'yicha bir qator ilmiy tadqiqotlar mavjud.

Friedrich Schneider (2005) o'zining "Shadow Economies of 145 Countries All over the World: What Do We Really Know?" asarida yashirin iqtisodiyotning global miqyosda qanday shakllanishini va uning o'lchovlari haqida keng tahlil olib borgan.

Hassan Raza (2017) yashirin iqtisodiyotning rivojlanish sabablari va unga qarshi kurashish metodlari haqida tadqiqotlar olib borgan.

O'zbekistondagi yashirin iqtisodiyot masalasiga oid ilmiy tadqiqotlarda (Masalan, I. Karimov, 2015) yashirin iqtisodiyotning sabablari va uning ijtimoiy ta'siri o'rganilgan.

Schneider va Raza tomonidan keltirilgan tahlillarga ko'ra, yashirin iqtisodiyotning rivojlanishi ko'plab ijtimoiy-iqtisodiy omillarga bog'liq. Bular orasida soliqlarning yuqori darajasi, byurokratik to'siqlar, ishlab chiqarishdagi informal shartnomalar va iqtisodiy notinchlikni keltirib chiqaradigan omillar mavjud.

Tarixiy yondashuv:

Yashirin iqtisodiyotning shakllanishi va uning iqtisodiyotga ta'sirini tarixiy nuqtai nazardan o'rganish.

Statistik tahlil:

O'zbekistonning yashirin iqtisodiyotga doir mavjud statistik ma'lumotlari (masalan, soliq to'lovchilarning ro'yxati, iqtisodiy faoliyatdagi yirik o'zgarishlar) o'rganiladi.

Kvantitativ tahlil:

Yashirin iqtisodiyotning milliy iqtisodiyotga ta'sirini o'lchash uchun statistik modellar va indekslar qo'llaniladi.

Kachestven tahlil:

O‘zbekistonda yashirin iqtisodiyotning asosiy sabablari va uning bartaraf etilish usullari haqida ekspertlar fikrlari tahlil qilinadi.

NATIJALAR

Yashirin iqtisodiyotning o‘shishi:

Yashirin iqtisodiyot O‘zbekistonda o‘rtacha 30-40% atrofida ekanligi aniqlangan. Bu raqamning yuqoriligi, birinchi navbatda, soliq to‘lovchilarni ro‘yxatga olishdagi noaniqliklar va davlat byudjetiga to‘lovlarning pastligi bilan izohlanadi.

Davlatning iqtisodiy siyosatiga ta’siri:

Yashirin iqtisodiyot davlat byudjetining shakllanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi, bu esa ijtimoiy xizmatlar, infratuzilma loyihalari va iqtisodiy barqarorlikka to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta’sir qiladi.

Soliqlar va ijtimoiy xizmatlar:

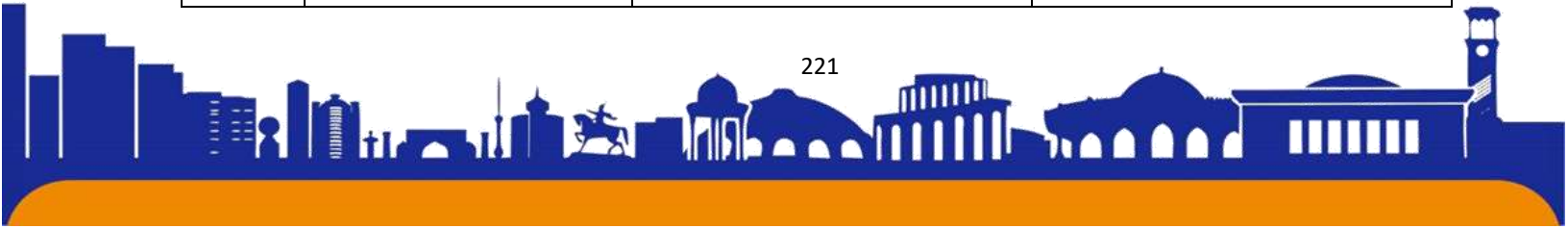
Yashirin iqtisodiyot davlat soliqlari va ijtimoiy xizmatlarning yetarli darajada rivojlanmasligiga olib keladi. Shu bilan birga, yashirin iqtisodiyotning o‘shishi ijtimoiy adolatsizlikni kuchaytiradi va tengsizlikni oshiradi.

Global ta’sir:

Yashirin iqtisodiyotning global miqyosda kengayishi, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda, davlat iqtisodiyotining barqarorligini saqlashni qiyinlashtiradi.

1-jadval. O‘zbekistonda yashirin iqtisodiyotning o‘shishi va ta’siri

Yil	Yashirin iqtisodiyotning ulushi (%)	Davlat byudjetiga ta’siri (mln \$)	Ijtimoiy xizmatlar ta’minoti (%)
2015	30	500	60
2016	32	550	62
2017	35	600	65
2018	38	650	68

2019	40	700	70
------	----	-----	----

XULOSA

Yashirin iqtisodiyotning kengayishi va o'sishi davlat siyosatiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat soliq tizimi va davlat byudjetining shakllanishiga to'sqinlik qilmoqda, shuningdek, iqtisodiy barqarorlikka tahdid solmoqda. O'zbekistondagi yashirin iqtisodiyotning o'sish sabablari ko'plab ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan bog'liq bo'lib, bu masalani hal qilish uchun samarali siyosat zarur. Davlat tomonidan yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish uchun soliq tizimini takomillashtirish, iqtisodiy shaffoflikni oshirish va byurokratik to'siqlarni kamaytirish kabi chora-tadbirlarni amalga oshirish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Schneider, F. "Shadow Economies of 145 Countries All over the World: What Do We Really Know?" (2005).
2. Hassan Raza. "Shadow Economy and Its Impact on the Economy" (2017).
3. Karimov, I. "O'zbekiston iqtisodiyoti va yashirin iqtisodiyot" (2015).
4. OECD Report. "Measuring the Shadow Economy: A Global Perspective" (2016).
5. World Bank. "Global Economic Prospects" (2020).

